

Festschrift
To Commemorate the 80th Anniversary of
Prof. Dr. Talat Tekin's Birth
ISSN 1226-4490

International
Journal of
Central
Asian Studies

Volume 13 2009

Editor in Chief
Choi Han-Woo

The International Association of Central Asian Studies
Korea University of International Studies

Tezkire Yazarı Şefkat ve Tespit Edilebilen Şiir- leri

Filiz Kılıç
Gazi Üniversitesi, Ankara

Özet: 18.yy.ın ortalarında dünyaya geldiği tahmin edilen Şefkat, Divançe, Siyer-i Nebevi ve Hadikatü'l-vüzera Zeyli adlı eserlerin de müellifi olmasına rağmen daha çok tezkire yazarlığı ile tanınmıştır. Edebiyatımızda antolojik nitelikteki son tezkirenin yazarı olan Şefkat'ın hayatı hakkında kaynaklarda sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bu makale, Şefkat'ın hayat hikâyesini ve mecmualarda Şefkat adına kayıtlı şiirleri bilim dünyasına tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Şefkat, tezkire, antolojik tezkire, şiir

Abstract: Although Şefkat, who is predicted to be born in the middle of 18th century, is the author of “Divançe, Siyer-i Nebevi and Hadikatü'l-vüzera Zeyli,” he is rather known as a biography writer. There is too little information about Şefkat's life, who is the writer of the last anthological biography in our literature. This article aims to introduce the story of Şefkat's life and poems registered to Şefkat in miscellanies to the science world.

Key words: Şefkat, tezkire, anthologic tezkire, poem

D) Tezkire Yazarı Şefkat'ın Biyografisi

Şairliğinden çok tezkire yazarlığıyla tanınan Şefkat'ın asıl adı Seyyid Abdülfettah'tır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen¹ Şefkat, kendisinin Bihişt-âbâd olarak nitelendirdiği Bağdat'ta doğmuştur. Seyyid olarak anılmasından hareketle peygamber soyundan geldiği söylenebilir. Bir süre Kırım hanlarının yanında, daha sonra İstanbul'da Eflak ve Boğdan beylerinin kâtipliğinde bulunmuştur. Yaşlılık sebebiyle, emekliye ayrıldıktan sonra İstanbul Boğaziçi'nde Kuruçeşme'deki evine çekil-

¹Şefkat 1826'da vefat etmiştir. Kaynaklarda emekli olduktan sonra evinde inzivaya çekildiği, yaşlılığın verdiği sıkıntı ve hastalıklarla uğraştığı belirtildiğine göre 1750'li tarihlerde, hatta daha öncesinde doğmuş olmalıdır.

miştir. Bu evde uzun müddet ilim ve edebiyatla meşgul olmuş, tezkiresini de burada yazmıştır. Bir süre hasta yattıktan sonra 1242/1826'da vefat eden Şefkat'ın kabri Kuruçeşme mezarlığındadır (İpekten 1991: 139-141; Çiftçi 1996: 279; Levend 1998: 237-238; TDEA 1998: 114-115; Tahir 2000: 265-266; Tuman 2001: 490; İsen vd. 2002: 133; Kılıç 2005: 141-142).

Enderunlu İbrahim Naşid Bey (ö. 1206/1791-2), Mahmûd Han devrinden itibaren (1143/1730 yılından sonraki şairleri) yaşamış şairler ile zamanın şairlerinin şiirlerini ihtiva eden *Müntehabât-ı Eş'âr* adlı bir şiir mecmuası kaleme alır. Şefkat, hizmetinde bulunduğu Yahya Paşazâde Ali Paşa'nın düzenlediği bir toplantı sırasında, bu mecmuadan övgüyle söz ettiğini ve bu mecmuadaki şiirlerin şairleri hakkında bilgi toplayarak bir tezkire haline getirilmesi fikrinin Ali Paşa'dan çıktığını tezkiresinde ifade etmiştir. Ali Paşa'nın isteğini yerine getirilmesi gereken zevkli bir görev olarak telâkki eden Şefkat, alfabetik tarzda bir tezkire² oluşturmuştur (Levend 1998: 237-238; Kılıç 2005: 5-6). Şefkat'ın Yahya Paşazâde Ali ve İbrahim Nâşid Bey'e büyük bir saygı duyduğu, tezkiresinde onlar hakkında sarf ettiği övgü dolu sözlerden anlaşılmaktadır. Tezkirede mukaddime kısmının sonunda eserden mecmua olarak bahsedilmesi, eserin biyografiden çok şiir örneklerini ihtiva etmesinden kaynaklanıyor olabileceği gibi Naşid'in şiir mecmuasından mülhem olmasından da kaynaklanabilir.

²Türk edebiyatında Ali Şir Nevaî ile başlayan tezkire yazma geleneği 16. yy.dan itibaren Anadolu sahasında kesintiye uğramaksızın 19. hatta 20. yy başlarına kadar devam etmiştir. Tezkireler ihtiva ettikleri biyografilerin ve şiir örneklerinin hacimleri doğrultusunda antolojik ya da biyografik olmak üzere iki tipte ele alınabilirler. Anadolu sahasında kaleme alınan XVI ve XVIII. yy tezkireleri biyografik XVII. ve XIX. yy tezkireleri, istisnaları olmakla birlikte, genel olarak antolojik niteliktedir. Bunlara sadece antoloji demek belki daha doğrudur. Fakat çok kısa olmakla birlikte bunlar biyografiye de yer vermektedir. Kafzâde Fa'izî'nin *Zübdetü'l-Eş'âr*'ı, Yümnî'nin *Tezkire-i Şu'arâ'sı*, Seyrekzâde Âsım'ın *Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*'ı, İsmail Belig'in *Nuhbetü'l-âsâr li Zeyli Zübdetü'l-eş'âr*'ı, Silahdarzâde Mehmed Emin'in *Tezkire-i Şu'arâ'sı* ve Şefkat'ın *Tezkire-i Şu'arâ'sı* edebiyatımızda antolojik nitelikte kaleme alınmış tezkirelerdendir. Şefkat'ten sonra antoloji niteliğinde tezkire yazma geleneği başka takipçi bulamamıştır.

Şefkat'in tezkiredeki biyografisinde yer alan mülemma gazelden Arapça ve Farsça bildiği anlaşılmaktadır. Tezkirenin mukaddimesindeki sanatlı nesir üslubunu başarıyla kullanmasından yola çıkılarak, nasirliği şairliğinden üstündür denebilir. *Hadikatü'l-vüzerâ*'sının çok kısa mukaddimesi de sanatlı nesirle kaleme alınmıştır.

Tezkiresinde kendisini üçüncü şahıs olarak ele alıp övmesi, kişiliği hakkında ipucu vermesi açısından önemlidir³. O, akıllı, bilgili, marifet sahibi ve çalışkan bir zat olup ilmî eser neşriyle uğraşmaktadır: “*Boğaziçinde Kuruçeşmede kûşe-gîr-i inzivâ olup erbâb-ı ma'ârifden 'adîmü'l-misâl zâhir ü bâtını ma'mûr bir zât-ı 'âlî-kadrdir ve ekseriyâ neşr-i 'ulûm ile meşgûldür ve zât-ı 'âlîleri kütüb-hâne misillü bir zât..*”tır (Kılıç 2005: 141).

Şefkat'in 125 şairden bahsettiği tezkiresi dışında, *Divançe*'si, mesnevi tarzındaki bir *Siyer-i Nebevî* manzumesi ve Osmanzâde Taib Ahmed'in *Hadikatü'l-vüzerâ*'sına zeyli bulunmaktadır. *Divançe*'si ve *Siyer-i Nebevî* hakkında ulaşabildiğimiz kaynaklarda bir bilgi bulamadık. *Hadikatü'l-vüzerâ* zeylinde Ziyâeddin Yusuf Ziya Paşa'nın 1705'te ilk sadrazamlığından başlayarak, İsmail Paşa, Ağa İbrahim Paşa, Çelebi Mustafa Paşa, Arnavud Memiş Paşa ve Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazamlığına (1808) kadar gelen sadrazamları yazmıştır. Eser 23 sayfalık bir risale şeklindedir. *Hadikatü'l-vüzerâ* diğer zeylleri ile birlikte 1271/1855'te basılmıştır (Osmanzade Taib Ahmed 1271).

II) Şefkat'in Tespit Edilebilen Şiirleri

Milli Kütüphane 06Ceb 251 numarada kayıtlı *Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id* adlı eserde Şefkat'e ait aşağıdaki şiirler tespit edilmiştir.

1

³Şefkat, tezkiresinin mukaddimesinde farklı bir tavır sergilemektedir ki burada divan edebiyatı geleneği içerisinde şair veya yazarın kendisini ön plâna çıkarmanın, hatta yok sayan anlayışını görmekteyiz: “.. *bu sahrâ-yı pehn-âver-i 'aşk u yetmânın Kays-ı mader-zâdı ve kûh-ı Bî-sütûn-ı mihen ü âlâmın Ferhâd-ı nâ-şâdı hâk-i pâ-yı suhen-verân ve kâse-lîs-i bezm-i nûkte-sencân Şefkat-i Bagdâdî hezâr 'acz u iftikâr ve sad çendân şikeste-zebânî ve ihtikâr birle..*”

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 Edeli mutrib-i dil zemzeme-i şevk-i 'ırâk
 Gûş-ı câna erişir nâle-i zâr-ı 'uşşâk
 Tâle şevki bike yâ muklete 'aynî vebihâ
 Sâretü's-seyli cerâ nehrü dumû'i'l-mihrâk

Ân çünân geşte remîde-dilem ez tavr-ı cihân
 Mihr nümâyed be-nazar halka-i dâmem afâk

Lema'a'l-berku mine'l-menzili Leylâ leylen
 Heyyece'l-'aşka la'l-Kaysi fehteva'l-atrâka

Cây-ı zevk idi cihân olmasa ey Şefkat eger
 Devletiñ âhiri let vuslatiñ encâmı firâk⁴.

2

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 O cefâ-pîşe sitemgerlige mu'tâd gibi
 Felegin devri dahi tavrına münkâd gibi

Bî-sütûn olsa diliñ ey sanem-i şîrîn-kâr
 Tîşe-i âhum açar yol oña Ferhâd gibi

Hil'at-ı atlas-ı 'irfânıma 'âlem muhtâc
 Ben kühen-câme-i peşmîne bir sâd (?) gibi

Bu perîşân suhan-ı sâde-i dervîşâna
 Var mı tanzîr idecek 'Ârif-i üstâd gibi

Server-i ehl-i suhandur o yegâne şimdi
 Şefkatâ fazl u hüner anda Hudâ-dâd gibi (Çiftçi 1996: 279).

⁴Bu gazelin matla ve makta beyitleri Tuhfe-i Nâîlî'de de vardır (Tuman 2001: 490).

3 (Nazîre-i Şefkat)⁵*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*

Edeli murg-ı dilim gülşen-i kûyunda konak

'Akl u fikrim bûy-ı 'aşkın ile oldu iki şak

Leb-i cân-bahşına cân verdigimi 'ayb eyleme

Görse ger âb-ı hayât ez-dil ü cân verir sadak

Eyledikçe hele biñ nâz ile reftâr ol şûh

Ehl-i 'aşkın başına gör ne kıyâmet kopacak

Râm olup vâ'ize fevt eyleme fırsat demini

Edegör zevk u safâ 'âkıbet olur olacak

Ez-ezel kısmetimiz böyle imiş be Şefkat

Mey ü mahbûb ile 'âlemde ye iç cünbişe bak

4 (Nazîre-i Şefkat)⁶*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*

Edeli murg-ı göñül bâg-ı cihâna seferi

Görmedi dîde-i dünyâ ile ol gonca-beri⁷

Görüneñ hâle gibi sanma nücûm-ı meh-i nev

Geceleri çarha çıkar atsa âhım şereri

⁵Gazel, Hikmetî'nin:*Dil saña meyl edeli ey yüzü gül nûr-ı şafak**Hüsniñe bûlbûl olup cân-ı dilim hâlîme bak*

matlı gazeline naziredir. Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id, Millî Ktp.,06 Ceb 251, v. 38b.

⁶Gazel, Rüşdî'nin:*Dile şebhûn edeli ol sanemiñ çeşm-i teri**Kalmadı sînede hiç tâb u tüvânın eseri*

matlı gazeline naziredir. Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id, v. 39a.

⁷Mısra, metinde silik olduğu için bu kelime net olarak okunamadı.

Gül güler gerçi gülistânîde bülbül ağlar
Bu rumûzdan ola mı bî-haberin bâ-haberi

Eyledi arz-ı likâ cümle-i izhâr-ı cihân
Olmadı murg-ı dilin hiç birisi mu'teberi

Şefkatî hasret-i dîdâr ile efgân ederek
Ser-i kûyuñ koyuban yâ niçün etsin güzeri

5 (Nazîre-i Şefkat)⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
'Âşık-ı dîdâr iseñ durma yürü arayı bul
'Âlem-ârâ-yı cihândan geç Cihân-ârâyı bul

Aldanıp kalma sakın pîrâ-yı bî-ârâsında
Geç bu pîrâ-yı cihândan var cihân-pîrâyı bul

Gayrı nâtuğlar gibi olma sakın esfel-mizâc
Sen seni kurtarmaga mu'cize-i gûyâyı bul

Mu'ciz-i mir'ât-ı hikmetdir cemâli dost kim
Seyr-i dîdâr-ı için mir'ât-ı mücellâyı bul

İki 'âlemde murâdı Şefkatî dîdâr ise
Ger saña dîdâr gerekse vech-i bî-hemtâyı bul

⁸Gazel Hüsni'nin

Hamd lillah vâkıfız esrâr-ı eşyâ bizdedir
Genc-i Kârûn-ı belâgat dîr-i yektâ bizdedir
matlı gazeline naziredir. Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâid, v.39b.

6 (Nazîre-i Şefkat)⁹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 'Âşık-ı dîdâr-ı bâzâr vech-i zîbâ bizdedir
 Vech-i zîbâ-yı dil-ârâya temâşâ bizdedir

Gönlümüz hâke berâber lânemiz tâk-ı felek
 Per vurup pervâz eden Sî-murg u 'Ankâ bizdedir

Başımız oda yakıp Mecnûn-hâliz sûfiyâ
 'Aşk-ı Leylâ ile fikr ü zikr-i Mevlâ bizdedir

Mahzen-i sırr-ı hakikat bâbıyız bevvâbıyız
 Hamdülillâh 'ilm-i eşyâ sırr-ı kîmyâ bizdedir

Keşti-i Nûh ise ger dünyâ gamı ey Şefkatî
 Bizdedir 'avn-i İlâh emvâc-ı deryâ bizdedir

7 (Nazîre-i Şefkat)¹⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
 Şâh-ı 'aşk içre şehâ İskender ü Dârâ biziz
 'Aşk meydânında sâhib-tuğra-i garrâ biziz

Tâcımız hâk-i kademdir tahtımız fevke's-semâ
 Kârbân-ı 'aşk ile gel menzil-i bâlâ biziz

⁹Gazel Hüsnî'nin

Kuds-i 'aşk içre bugün hûb nazmda kurrâ biziz
Nutkumuz der-i hakikat kenz-i lâ-yefnâ biziz
 matlalı gazeline naziredir. Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id, v.40b.

¹⁰Gazel Hüsnî'nin

Kuds-i 'aşk içre bugün hûb nazmda kurrâ biziz
Nutkumuz der-i hakikat kenz-i lâ-yefnâ biziz
 matlalı gazeline naziredir. Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id, v.40b.

Başına odlar yakıp ger 'âşık-ı Mecnûn isen
Dest-i hâmûn-ı belâdan fârig ol Leylâ biziz

Cûş edip (ol) bahr-i 'irfân eder etrâf cereyân
Seyle gark eyleye hem-mevc vuran deryâ biziz

Hüsrevân-ı 'aşk olan gelsin berü ey Şefkatî
'Aşk bâzâr-ı melâhat 'aşk-ı bî-pervâ biziz

8 (Şefkat)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Hûb-rûlarla safâdır câm-ı sahbâdan murâd
Gülşen-i bûy-ı vefâdır câm-ı hamrâdan murâd

Kendi çeşmiyle yine kendi cemâlin görmedir
Vech-i mir'ât-i mücellâ-yı temâşâdan murâd

Menzil-i maksûduna ırgürmedir dil derdin
Hızr-ı tevîk-i İlâh emvâc-ı deryâdan murâd

Bâ-yı bismillâhı bilmekdir gerek 'âlemde kim
Nokta-i sırr-ı kütüb-hâne-i eşyâdan murâd

Geşt edip sahrâları Mecnûn misâli Şefkatî
Vâsıl-ı Mevlâdır ancak 'aşk-ı Leylâdan murâd

9

Mef'ûlü Mefâîlü Mefâîlü Fe'ûlün
Tâ bûse yerin 'âşıkâ îzâh ede hâliñ
Çün noktai bâ-taht-ı lebiñde yakışıkdır (Kılıç 2005:141).

Siyer-i Nebevî manzumesinden:
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
Matla'-ı dîbâce-i nazm-ı kerîm
Oldu bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

Hey'et-i tuğra-yı menşûr-ı ilah
Nakş-ı bismi'llâhidir bî-iştibâh

Tâ ki tenfîz ede ol emr-i güzîn
Nass ile teblîğ-i hükm-i mürselîn

'Âleme necm-i hidâyet olalar
Rehber-i râh-ı 'inâyet olalar (Tahir 2000: 266)

Bu şiirlerden hareketle Şefkat'in şairlik yönü hakkında bilgi vermek çok doğru olmasa da, orta seviyede bir şair olduğu söylenebilir. Şiirler, tasavvufî neşve ile yazılmıştır. "Şefkat"ın yanı sıra şiirlerin bir kısmında "Şefkatî" mahlasını da kullanmıştır¹¹.

¹¹Şefkat, şiir mecmuasından tespit ettiğimiz altı şiirin beşinde *Şefkatî* mahlasını kullanmıştır.

Kaynaklar

- Bursalı Mehmed Tahir (2000). *Osmanlı Müellifleri*. c. II. Ankara: Bizim Büro.
- Çiftçi, Ömer (1996). *Fatin Tezkire-Hatimetü'l-eş'âr*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Malatya.
- İpekten, Haluk (1991). *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İsen, Mustafa-Kılıç, Filiz-Aksoyak, İsmail-Eyduran, Ayduran (2002). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kılıç, Filiz (2005). *Şefkat Tezkire-i Şuara*. Ankara: Bizim Büro.
- Levend, Agâh Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi-Giriş*. Ankara: TTK Yayınları.
- Mecmûa-i Eş'âr ve Fevâ'id*. Millî Ktp. 06 Ceb 251.
- Osmanzâde Tâib Ahmed (1271). *Hadikatü'l-vüzerâ*. İstanbul: Ceride-i Havadis Matbaası.
- Tuman, Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. C.II. Ankara: Bizim Büro.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (1998). c. VIII. İstanbul: Dergâh Yayınları.